

Op veel pabo's wordt de laatste tien jaar minder tijd uitgetrokken voor het vak aardrijkskunde. Ook is er minder aandacht voor de vakinhoud, zo blijkt uit een enquête onder de opleiders.

Veel te doen in weinig tijd

Aardrijkskunde op de pabo

De Onderwijsraad sprak in 2005 over een accentverschuiving in het onderwijs. Lag 25 jaar geleden de nadruk op het verwerven van brede en algemene vak-kennis, nu gaat het steeds meer om het aanleren van 'competent handelen'.

Daar komt bij dat studenten die aan de pabo beginnen, gemiddeld over minder vak-kennis beschikken dan vroeger. Op de pabo in Haarlem heeft niet meer dan de helft van de eerstejaars eindexamens gedaan in het vak aardrijkskunde. De meerderheid heeft een havo-vooropleiding; 37% van de eerstejaars voltijdstudenten is afkomstig van het mbo (en 60% van de deeltijdstudenten). Hun kennis van aardrijkskunde is over het algemeen beperkt – het gros had voor het laatst

aardrijkskundeles op het vmbo.

De gebrekkige vakkennis blijkt uit de scores op de entreetoets Mens en Wereld, die op een groot aantal pabo's wordt afgenomen. Ongeveer 54% van de kandidaten haalt in één keer het vereiste 8+ niveau, dat maar iets hoger ligt dan het niveau van een leerling in groep 8 van de basisschool. De rest van de studenten heeft meerdere pogingen nodig om die horde te nemen.

Minder tijd

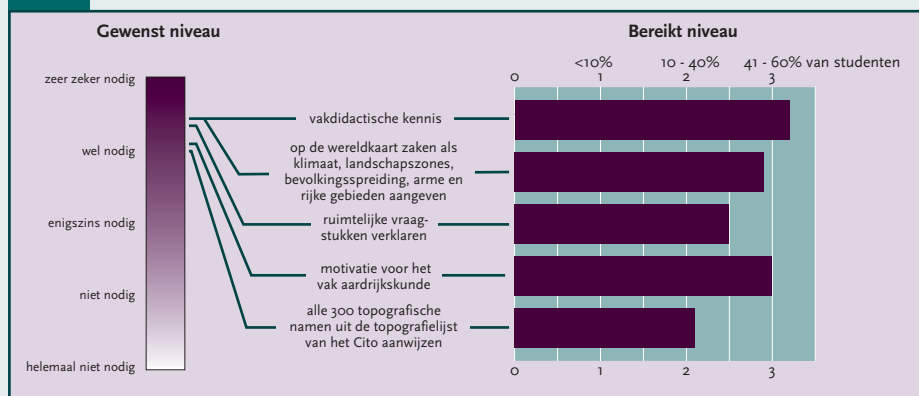
In 2009 hebben we pabodocenten die nieuwe leerkrachten voor het basisonderwijs opleiden in het vak aardrijkskunde een digitale vragenlijst gestuurd. Hoe denken zij over het gewenste en bereikte aardrijkskundige

kennisniveau van hun studenten aan het eind van de opleiding? En hoe schatten zij de vakdidactische kennis van en motivatie voor aardrijkskunde in bij de studenten? Veertig opleiders vulden de enquête in. Uit de reacties komt het volgende naar voren:

- 59% van de opleiders vindt dat ze sinds 2000 minder uren aan aardrijkskunde kunnen besteden,
- 44% vindt de kwaliteit van de aardrijkskundelessen na 2000 verslechterd,
- 57% vindt dat de aandacht voor de vakinhoud aardrijkskunde na 2000 is afgenomen.

Geografische en vakdidactische kennis en motivatie van pabostudenten aan het eind van hun opleiding volgens hun opleiders aardrijkskunde

Vakkennis

Uit de enquête blijkt dat er een flinke kloof gaapt tussen het gewenste en het bereikte niveau van pabostudenten aan het eind van de opleiding (figuur). Dit geldt zowel voor de specifiek geografische kennis (geografisch wereldbeeld en verklaren van ruimtelijke vraagstukken) als voor de vakdidactische kennis en de motivatie.

De opleiders vinden dat studenten aan het eind van de opleiding moeten beschikken over geografische en vakdidactische kennis en gemotiveerd moeten zijn voor het vak aardrijkskunde. Ze denken echter dat minder dan de helft van de studenten aan het eind

Pabostudenten werken
zelf met de atlas.

FOTO: MARIAN BLANKMAN

van hun opleiding inderdaad over de gewenste geografische kennis beschikt. Positiever zijn de begeleiders over de vakdidactische kennis, het onderdeel waaraan de opleidingen de meeste aandacht besteden. Ook over de motivatie van de studenten aan het eind van de opleiding zijn ze redelijk positief. De opleiders aardrijkskunde maken zich dus de meeste zorgen over het niveau van geografische kennis aan het eind van de studie. Zij zouden graag meer contacttijd krijgen om te werken aan de kennisbasis van de studenten. Ze pleiten ook voor een goede koppeling tussen de inhoud en didactiek. Eén opleider merkt op: 'Didactiek kan niet groeien als er te weinig kennis is'.

De zorg van de opleiders leeft ook in samenleving en politiek. De Onderwijsraad bepleitte al in 2005 meer aandacht voor het verwerven van een professionele kennisbasis, door het expliciet formuleren en toetsen van de vakinhoudelijke component. Staatssecretaris van Onderwijs, Marja van Bijsterveldt, heeft dit advies in 2008 overgenomen en op dit moment werkt een redactieteam in opdracht van de HBO-raad aan het beschrijven van een kennisbasis aardrijkskunde voor de pabo. Deze zou in het studiejaar 2011-2012 leidraad moeten worden voor het eindniveau van pabostudenten.

Delen studenten de zorg van opleiders en samenleving? We vroegen het aan een aantal derdejaars studenten van twee pabo's. Ook zij vinden dat er te weinig tijd wordt ingeruimd voor lessen aardrijkskunde en ook zij willen meer aandacht voor de vakinhoud. Vooral praktische, direct toepasbare lesideeën zijn van harte welkom. Belangrijk daarbij is de *transfer* naar andere onderwerpen: 'Een lesvoorbeeld over Marokko is prima, maar hoe doe ik dat dan bij een les over grondstoffen?' Ook de koppeling met de theorie is een aandachtspunt: 'Ik zou wel wat meer de boeken ingeduid willen worden'. Studenten hebben ook behoefte aan een duidelijke structuur en aanwijzingen over hoe je een aardrijkskundeles opzet: 'We krijgen wel instrumenten aangereikt, zoals de geografische vierslag en het multiperspectiefisch kijken, maar ik heb meer behoefte aan een recept: hoe ziet een ideale aardrijkskundeles eruit?' Met andere woorden, studenten willen meer uren aardrijkskunde en in die uren vooral aandacht voor vakinhoud, structuur, transfer naar andere les-situaties en verdieping.

Wat en hoe

Hét recept voor de ideale aardrijkskundeles bestaat natuurlijk niet – situaties en docenten verschillen. Maar nadenken over hoe het beter kan is nuttig. In een serie panelgesprekken wisselden opleiders aardrijkskunde van

Ingrediënten voor een AK-les

In een lesontwerp aardrijkskunde zijn steeds vijf *ingrediënten* te herkennen.

1. Wat en waar (beschrijven)
2. Waarom daar (verklaren aan de hand van de relatie mens-natuur)
3. In- en uitzoomen
4. Verandering
5. Effecten (voor- en nadelen) en alternatieven (verschillende perspectieven)

Daarnaast zijn in de les *didactische uitgangspunten* te herkennen.

- De les heeft een motiverende start.
- In de les oefenen leerlingen met visueel materiaal (vooral kaarten en foto's).
- Als afsluiting van de les praat de docent met de leerlingen over het bijzondere en algemene (transfer).

verschillende pabo's en vertegenwoordigers van Cito en SLO met elkaar van gedachten. De discussies gingen over een stramien voor een aardrijkskundeles; dit stramien werd telkens aangepast en verfijnd. Daaruit rolde een lesopbouw met ingrediënten waarvan de meeste gesprekspartners vinden dat ze in een aardrijkskundeles thuis horen (kader).

Het is de bedoeling dat een pabodocent aan de hand van dit stramien samen met zijn studenten lessen aardrijkskunde ontwerpt. Studenten nemen zo actief deel en bouwen zelf kennis op. Ze worden daarbij begeleid door de docent en leren stap voor stap zelf goede aardrijkskundelessen te maken.

Of dit in de praktijk werkt, wordt komend jaar uitgetest op twee pabo's. •

FOTO: MARIAN BLANKMAN

Zelf experimenteren met interactieve werkvormen: pabo-studenten in Haarlem leggen pijlen met namen van steden in Nederland op de juiste afstand en in de juiste richting ten opzichte van hun eigen stad.